

Arthur Schopenhauer

Arta de a fi fericit

Mic tratat de eudemonologie

Introducere de Friedrich Nietzsche

Traducere și postfață de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Cuprins

Notă asupra ediției	7
<i>Schopenhauer educator</i> , Friedrich Nietzsche	11
<i>Arta de a fi fericit</i> , Arthur Schopenhauer	101
Optimism și pesimism. O lectură adialectică (postfață de Lucian Pricop)	169

Notă asupra ediției

Cele două texte care formează prezentul volum sunt realizate într-o relativă autonomie. În orice caz, autorii lor (Friedrich Nietzsche și Arthur Schopenhauer) nu au avut în intenție asocierea într-o carte unică; apropierea, inspirată de gândirea dialogică a acestora (*Schopenhauer educator*, aparținând lui Nietzsche, și *Arta de a fi fericit*, aparținând lui Schopenhauer), a trebuit să respecte canonul editorial și să plaseze drept introducere studiul lui Nietzsche. De altfel, aceasta este și organizarea pe care am gândit-o pentru colecția „Forma mentis”: punerea împreună, uneori dialectică, a două texte a căror independență favorizează pluralitatea argumentelor. Suntem, astfel, într-un algoritm de tip paraconsistent, unde nu importă valabilitatea absolută a soritului, ci geometria variabilă a argumentației.

Schopenhauer educator

Datând din 1874, *Schopenhauer educator* este unul dintre textele incluse în seria *Considerații inactuale*, deosebindu-se de celelalte prin tonul venerativ, prin faptul că Nietzsche alege să nu discute probleme teoretice, ci să prezinte caracterul inactual (în raport cu timpul său), simplitatea și sinceritatea lui Schopenhauer.

Am tradus după Friedrich Nietzsche, *Sämtliche Werke, Kritische Studienausgabe*, hrsg. Von Giorgio Colli und Mazzino Mantinari, Walter de Gruyter & Co. Berli, New York, 1988; am avut în vedere și ediția românească realizată de Simion Dănilă, Friedrich Nietzsche, *Opere complete*, vol. II, *Nașterea tragediei. Considerații inactuale I-IV. Scrieri postume 1870–1873*, Editura Hestia, Timișoara, 1998.

Arta de a reuși în viață

Proiectat în 1822, micul tratat de eudemonologie este rezultatul unei acțiuni de reconstituire, operație pe care a întreprins-o pentru întâia oară (într-o manieră științifică) Franco Volpi și de la care am pornit în elaborarea prezentei ediții. Examinând diverse

caiete și fascicule de scrieri postume, editorul a găsit toate fragmentele din manualul proiectat și le-a adus înapoi la unitatea proiectată.

Pentru orientarea cititorului, este important de precizat lista manuscriselor în cauză, la care se face referire în text și în note:

1. *Reisebuch* [„Carnet de călătorie“], 176 p., septembrie 1818–1822.
2. *Foliant* [„In folio“], prima parte (pp. 1–173), ianuarie 1821–mai 1822.
3. *Brieftasche* [„Portofoliu“], 149 p., mai 1822–toamna anului 1824.
4. *Quartant* [„In quarto“], 177 p., noiembrie 1824–1826.
5. *Foliant*, partea a doua (pp. 173–372), octombrie 1826–martie 1828.
6. *Adversaria* [„Polemici“], 370 p., martie 1828–ianuarie 1830.
7. *Cogitata* [„Cugetări“], prima parte (pp. 1–332), februarie 1830–august 1831.
8. *Cholerabuch* [„Cartea holerei“], 160 p., 5 septembrie 1831–toamna anului 1832.
9. *Pandectae* [„Amestecuri“], prima parte (pp. 1–44), septembrie–noiembrie 1832.
10. *Cogitata*, partea a doua (pp. 332–424), noiembrie 1832–noiembrie 1833.
11. *Pandectae*, partea a doua (pp. 44–371), noiembrie 1833–1837.
12. *Spicilegia* [„Mănunchiuri de spice“], 471 p., aprilie 1837–1852.
13. *Senilia* [„Scrieri de bătrânețe“], 150 p., aprilie 1852 până la moarte (21 septembrie 1860).

Din această listă, putem urmări cu precizie geneza proiectului eudemonologic conceput de Schopenhauer.

Deja în *Brieftasche* (redactată în 1822–1823) există două fragmente: unul despre invidie, celălalt despre influența caracterului asupra viziunii despre lume, viziune pozitivă sau negativă; Schopenhauer notează pe margine că aparțin *eudemonologiei*.

În octombrie 1826, în *Foliant*, partea a doua, găsim o primă redactare a tratatului cu primele treizeci de reguli; unele sunt în forma lor aproape definitivă, altele sunt doar schițate, cu notele privitoare la dezvoltarea lor ulterioară.

La începutul anului 1828, în *Foliant*, partea a II-a, Schopenhauer schițează o nouă introducere la *Eudemonologie*, pe care o reia în 1851, în *Aphorismen zur Lebensweisheit* (*Aforisme asupra înțelepciunii în viață*). El formulează aici, pornind de la Aristotel, principalele criterii ale concepției sale asupra fericirii și factorilor de care depinde: (a) ceea ce este cineva; (b) ceea ce are cineva; (c) ceea ce reprezintă cineva.

În *Adversaria*, redactează tratatul până la un sfârșit provizoriu: în 1828, scrie Regulile 31–35, iar în 1829, Regulile 36–50.

Acest breviar alcătuit din cincizeci de reguli de viață a rămas nepublicat; totuși, Schopenhauer a introdus o parte din material, după ce l-a prelucrat, în maximele din *Aphorismen zur Lebensweisheit*. Se poate spune, prin urmare, că *Arta de a fi fericit* constituie versiunea primară a *Aforismelor asupra înțelepciunii în viață*.

Pentru a reconstitui acest mic manual, Franco Volpi a reunit mai întâi cele cincizeci de reguli în ordinea indicată de manuscrise. Ca anexă la tratatul astfel revizuit, a adăugat proiectul noii introduceri redactate în 1828.

Textul folosit este cel al ediției lui Arthur Hübscher: *Der handschriftliche Nachlaß (Manuscrite postume)*, 5 volume, Kramer, Frankfurt, 1966–1975.

Toate pasajele între paranteze pătrate [] reprezintă note ale editorului. Notele fără paranteze, precum și parantezele din text sunt ale lui Schopenhauer însuși, iar notele cu mențiunea (*n.t.*) ne aparțin.

Lucian Pricop

Friedrich Nietzsche

SCHOPENHAUER EDUCATOR

1

Acel călător – care văzuse numeroase țări și popoare și mai multe continente și a fost întrebat ce însușire a oamenilor a întâlnit pretutindeni – a spus: Au o înclinație spre lenevie. Unora li se va părea că ar fi fost mai corect și mai potrivit să spună: Toți sunt niște fricoși. Se ascund în spatele unor obiceiuri și opinii. În fond, fiecare om știe foarte bine că nu se află pe lume decât o dată, ca unicat, și că nu există nicio întâmplare, oricât de neobișnuită, care să-l abată la un loc a doua oară; o diversitate de elemente combinate atât de original într-o unicitate de felul lui: o știe, dar o tăinuiește ca pe un gând vinovat. De ce? Din frica de vecin, care acceptă convenția și se învăluie el însuși în ea. Dar ce-l constrânge pe individ să se teamă de vecin, să gândească și să acționeze gregar și să nu se bucure de el însuși? Rușinea, poate, la unii și la alții. Pentru cei mai mulți este vorba despre comoditate, despre inerție, pe scurt, despre acea înclinație spre lenevie despre care vorbea călătorul. El are dreptate: Totuși, oamenii sunt mai degrabă leneși decât fricoși, temându-se cel mai mult de dificultățile pe care le-ar aduce cu ele probitatea și sinceritatea absolute. Numai artiștii urăsc mersul acesta leneș, de împrumut și voalat în opiniile curente, și dezvăluie taina, gândul vinovat al fiecăruia, principiul că fiecare om este un miracol irepetabil. Ei îndrăznesc să îl arate pe om așa cum este el însuși, până în cea mai mică mișcare a mușchilor, așa cum numai el este, mai mult, că el este frumos și vrednic de privit în această consecvență strictă a unicității sale, că este nou și

extraordinar ca orice operă a naturii și, în niciun caz, plictisitor. Dacă marele gânditor îi disprețuiește pe oameni, atunci le disprețuiește și lenevia, căci din cauza acesteia par ei ca niște produse de fabrică, egali ca valoare, nevrednici de circulat și de învățatură. Omul care nu vrea să aparțină masei nu trebuie decât să se oprească din a fi comod față de sine însuși; să-și urmeze conștiința care-i spune: „Fii tu însuți! Tu nu ești tot ce faci, ce crezi și ce dorești acum“.

Orice suflet tânăr aude această chemare zi și noapte, și se cutremură, căci presimte măsura de fericire destinată lui dintotdeauna – când se gândește la eliberarea lui adevărată –, fericire pe care n-o poate obține în niciun fel atâta timp cât zace în lanțurile opiniilor curente și cele ale fricii. Și cât de dezolantă și absurdă poate fi viața fără această eliberare! Nu există creatură mai pustie și mai dezgustătoare în natură decât omul care s-a ferit de geniul său și acum se uită în dreapta și-n stânga, se uită înapoi și în toate părțile. În cele din urmă, nu mai avem voie să atacăm sub nicio formă un asemenea om, căci nu-i decât coajă fără miez, o haină zdrențuită, pictată, umflată, o fantomă galonată care nu mai poate trezi teamă și, desigur, nici milă. Iar cel care spune despre leneș, pe bună dreptate, că-și omoară vremea trebuie să se îngrijească, având în vedere o perioadă care-și riscă în mod serios norocul pentru opiniile publice, adică pentru lenevii private, ca, într-adevăr, o astfel de vreme să fie omorâtă odată: în sensul de a fi ștearsă din istoria eliberării veritabile a vieții. Cât de mare trebuie că va fi dezgustul generațiilor ulterioare, ocupându-se de moștenirea acelei perioade în care nu guvernau oamenii vii, ci oameni falși, sclavi ai opiniei publice. De aceea, poate, epoca noastră va fi pentru o posteritate îndepărtată capitolul cel mai întunecat și mai necunoscut, fiind cel mai inuman, al istoriei.

Umblu pe noile străzi ale orașelor noastre și mă gândesc că într-un secol nu va mai rămâne nimic din toate aceste case

oribile pe care generația de sclavi ai opiniei publice și le-a construit și că atunci vor fi dărâmate, fără îndoială, și opiniile acestor constructori de case. Cât de plini de speranțe au dreptul să fie, altfel, toți cei care nu se simt cetățeni ai acestui timp; căci, dacă ar fi ca atare, ar fi și ei complici la omorârea vremii lor și la propria moarte odată cu ea – pe când ei vor, mai degrabă, să trezească epoca la viață, pentru a supraviețui ei înșiși prin această viață.

Dar, chiar dacă viitorul nu ne-ar lăsa niciun fel de speranță, existența noastră stranie ne-ar da curaj tocmai acum să trăim cât mai intens, după propria măsură și lege: faptul acela paradoxal că noi trăim exact acum și totuși ne puteam naște oricând de-a lungul timpului infinit, că noi nu dispunem decât de o palmă de azi și că trebuie să arătăm în răgazul ei scurt de ce și pentru ce ne-am născut tocmai acum. Noi trebuie să răspundem pentru existența noastră față de noi înșine; prin urmare, noi vrem să fim și timonierii acestei existențe și să nu permitem ca existența noastră să semene cu o necugetată întâmplare. Trebuie să te porți cu ea impertinent și amenințător, mai ales că întotdeauna – atât în cazul cel mai rău, cât și în cel mai bun – o vei pierde. De ce să ne agățăm de acest pământ, de această meserie, de ce să ascultăm ce zice vecinul? E atât de provincial să-ți asumi păreri care, câteva sute de leghe mai încolo, deja nu mai contează. Orientul și Occidentul sunt niște linii pe care cineva ni le trasează cu creta în fața ochilor, pentru a râde de frica noastră.

„Voi încerca să ajung să fiu liber“, își spune sufletul tânăr; și atunci ar putea împiedica să se urască și să se războiască întâmplător două națiuni sau o mare să fie situată între două continente, sau să se propovăduiască în jurul său o religie care nu exista cu câteva mii de ani înainte. „Toate acestea nu ești tu însuși“, își zice. „Nimeni nu-ți poate construi podul pe care tocmai tu trebuie să pășești peste râul

vieții, nimeni în afară de tine însuși. Există, ce-i drept, nenumărate cărări și punți, și semizei dispuși să te treacă râul; dar numai cu prețul tău însuși; te-ai pune zălog și te-ai pierde. Există un singur drum în lume pe care nu poate merge nimeni în afară de tine. Unde duce? Nu întreba, urmează-l. Cine a fost acela care a enunțat principiul: *Un om nu se ridică niciodată mai sus decât atunci când nu știe unde-l mai poate duce drumul său?* Dar cum ne regăsim noi înșine? Cum se poate cunoaște omul? El este un lucru tenebros și ascuns; iar dacă iepurele are șapte piei, omul se poate jupui de șapte ori șaptezeci și tot nu va putea spune: „Acesta ești tu cu adevărat, aceasta nu mai e piele“. În plus, este un început torturant și periculos să se scobească pe sine în felul acesta și să coboare violent în puțul ființei sale pe drumul cel mai scurt. Cât de ușor își face atâta rău, că niciun doctor nu-l poate vindeca. Și, pe lângă asta: la ce ar fi nevoie, dacă toate mărturisesc despre ființa noastră, prietenii și dușmăniile noastre, privirea și strângerea noastră de mână, memoria noastră și ceea ce uităm, cărțile noastre și caracterele penei noastre. Dar pentru a smulge cele mai importante declarații, există acest mijloc. Sufletul tânăr să privească îndărăt la viață întrebând-o: Ce ai iubit tu cu adevărat până acum, ce ți-a atras sufletul, ce-a pus stăpânire pe el și ce l-a făcut, totodată, fericit? Așază-ți în fața ochilor șirul acestor obiecte pe care le venerezi și poate îți vor oferi, prin natura și ordinea lor, o lege, legea fundamentală a sinelui tău. Compară aceste obiecte, privește-le cum se completează, cum se dezvoltă, cum se depășesc, cum se transfigurează unul pe altul, cum formează o scară gradată pe care tu te-ai cățarat până acum spre tine însuși; căci adevărata natură a ta nu stă închisă în adâncurile tale, ci infinit deasupra ta sau cel puțin deasupra a ceea ce obișnuiești să consideri tu propriul Eu. Adevărații tăi educatori și formatori îți relevă sensul primordial și elementul central al naturii tale, ceva

absolut needucabil și nemodelabil, și, în orice caz, greu accesibil, latent, paralizat. Educatorii tăi nu pot fi nimic altceva decât eliberatorii tăi. Și acesta este secretul oricărei formări: ea nu dă membre artificiale, nasuri de ceară, ochi cu ochelari, mai degrabă, ceea ce ar putea face aceste daruri nu-i decât un simulacru de educație. Dar cultura este eliberare, curățarea tuturor buruienilor, a molozului, a tuturor viermilor care vor amenința germenii plăpânzi ai planetelor, revărsare de lumină și căldură, picuratul ploii nocturne, este imitare și adorare a naturii, atunci când aceasta se manifestă matern și duios, este desăvârșirea naturii, când își previne groaznicele și crudele accese și le orientează spre bine, când își acoperă cu un văl apucăturile de mamă vitregă și manifestările unei triste nepriceperi.

Desigur, există și alte mijloace de a te descoperi, de a ajunge la tine din amorțeala în care te miști ca într-un nor încărcat, dar nu știu vreunul mai bun decât a-ți aminti de educatorii și modelatorii tăi. Și astfel am de gând să-mi aduc astăzi aminte de un singur învățător și educator sever, cu care mă mândresc, Arthur Schopenhauer, pentru ca mai târziu să-i elogiez și pe alții.

2

Dacă vreau să descriu ce eveniment a fost pentru mine acea primă privire pe care am aruncat-o asupra scrierilor lui Schopenhauer, trebuie doar să zăbovesc puțin asupra unei reprezentări care a fost în tinerețile mele mai frecventă și mai puternică decât altele. Când mă lăsam pe vremuri în voia dorințelor după placul inimii, îmi închipuiam că soarta m-ar putea scuti de efortul și obligația teribilă de a mă educa eu însumi: prin faptul că aș da la momentul potrivit peste un filosof educator, un filosof adevărat, pe care să-l poți asculta fără multă bătaie de cap, încrezându-te în el mai mult decât în tine însuși. Atunci m-am întrebat, fără îndoială: După ce